

1.7 ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ

Γιώργος Παπαναστασίου

Εισαγωγικά

Το λεξιλόγιο μιας γλώσσας είναι η περιοχή όπου το φαινόμενο του δανεισμού είναι ιδιαίτερα εμφανές και πιο άμεσα παρατηρήσιμο. Στον **λεξιλογικό δανεισμό**, λοιπόν, θα αφιερώσουμε το μεγαλύτερο μέρος του άρθρου και μόνο προς το τέλος θα αναφερθούμε σε ορισμένες άλλες κατηγορίες δανεισμού.

1. Λεξιλογικός δανεισμός

Στο λεξιλόγιο κάθε γλώσσας μπορούμε να διακρίνουμε δύο κατηγορίες λέξεων όσον αφορά την προέλευσή τους, την **ετυμολογία** τους:

- α) τις λέξεις που έχει κληρονομήσει από την παλαιότερη μορφή της,
- β) τις λέξεις που έχει δανειστεί σε κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Κληρονομημένες λέξεις μιας γλώσσας χαρακτηρίζονται αυτές που περνούν με τον προφορικό λόγο από γενιά σε γενιά και ανάγονται απευθείας στη γλώσσα από την οποία αυτή προέρχεται. Καθώς βρίσκονται συνεχώς στο στόμα των ομιλητών αυτής της γλώσσας, ακολουθούν όλες τις φωνητικές, μορφολογικές κλπ. εξελίξεις της γλώσσας αυτής κατά τη διάρκεια της ιστορίας της. Έτσι, για παράδειγμα, για την ιταλική γλώσσα η λέξη *luna* 'φεγγάρι' είναι κληρονομημένη από το λατινικό *luna*, που είχε την ίδια σημασία. Για τη νέα ελληνική η λέξη *πατέρας* είναι κληρονομημένη από το αρχαίο ελληνικό *πατήρ* και μάλιστα προήλθε από την αιτιατική αυτής της λέξης (*πατέρα*) με βάση μια συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία, που ονομάζεται **μεταπλασμός**.

Οι δάνειες λέξεις, αντίθετα, είναι λέξεις που εισέρχονται σε μια γλώσσα μια **συγκεκριμένη** χρονική στιγμή. Συχνά η στιγμή αυτή δεν μπορεί να προσδιοριστεί με απόλυτη ακρίβεια· ιδιαίτερα για παλαιότερες περιόδους της ιστορίας μιας γλώσσας, για τις οποίες οι μαρτυρίες μας είναι ανεπαρκείς, είμαστε ικανοποιημένοι αν μπορούμε να προσδιορίσουμε τον αιώνα κατά τον οποίο έγινε ο δανεισμός. Αντίθετα, για πρόσφατα δάνεια των σημερινών ευρωπαϊκών γλωσσών είναι πολύ πιο εύκολο να εντοπίσουμε τη χρονική στιγμή του δανεισμού, καθώς οι πηγές που διαθέτουμε είναι πολύ περισσότερες και οι μαρτυρίες πιο άμεσες.

Ο γλωσσικός δανεισμός είναι ένα φαινόμενο που υπήρξε και θα υπάρχει σε όλες τις γλώσσες, από τη στιγμή που οι ομιλητές μιας γλώσσας έρχονται σε επαφή με ομιλητές μιας άλλης. [1] Ακόμη και στα παλαιότερα γραπτά κείμενα που μας έχουν σωθεί από οποιαδήποτε γλώσσα, πιστοποιείται η ύπαρξη δανείων και αυτό γιατί οι πολιτισμικές σχέσεις και ανταλλαγές μεταξύ ανθρώπινων ομάδων και κοινωνιών είναι ένα γεγονός που ξεκίνησε πολύ πριν την εμφάνιση της γραφής.

1.1 Πηγές και τρόποι δανεισμού

Όσον αφορά το κανάλι μέσω του οποίου γίνεται ο δανεισμός, μπορούμε να διακρίνουμε τον **λαϊκό** από τον **λόγιο** δανεισμό.

Ο λαϊκός δανεισμός αφορά λέξεις γλωσσών με τις οποίες έρχονται σε επαφή τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα. Οι λέξεις αυτές περνούν από τη μια γλώσσα στην άλλη με τον προφορικό λόγο. Συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ότι οι ομιλητές της γλώσσας που δέχεται το δάνειο προσπαθούν να αποδώσουν αυτό που ακούνε στη δική τους γλώσσα, να το προσαρμόσουν δηλαδή στη φωνητική και τη μορφολογία της.

Ο λόγιος δανεισμός αφορά λέξεις που εισέρχονται στη γλώσσα από μια μερίδα μορφωμένων, οι οποίοι γνωρίζουν τη γλώσσα που αποτελεί την πηγή του δανεισμού και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο θα εμφανίζεται η λέξη αυτή στη δική τους γλώσσα. Πολλές φορές η λέξη προσαρμόζεται στη νέα γλώσσα, όπως συμβαίνει και με τον λαϊκό δανεισμό. Συχνά όμως, επειδή οι μορφωμένοι έρχονται σε επαφή με τις ξένες λέξεις μέσω γραπτών κειμένων, επιλέγεται η γραπτή μορφή ως βάση του δανεισμού. Είναι η περίπτωση του **ορθογραφικού δανεισμού** για την οποία θα μιλήσουμε στη συνέχεια.

Όσον αφορά την πηγή, μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τον δανεισμό σε **εξωτερικό**, **εσωτερικό** και **διαχρονικό** δανεισμό.

Εξωτερικός δανεισμός είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια γλώσσα δανείζεται λέξεις από μια διαφορετική, μια «ξένη» γλώσσα. Οι περιπτώσεις εξωτερικού δανεισμού είναι πολύ συνηθισμένες σε όλες τις γλώσσες. Μπορούμε μάλιστα να διακρίνουμε τον **λόγιο** εξωτερικό δανεισμό από τον **λαϊκό** εξωτερικό δανεισμό. Η νεοελληνική λέξη *βαπόρι* (< ιταλικό *varore*), για παράδειγμα, είναι προϊόν λαϊκού εξωτερικού δανεισμού, ενώ η λέξη *γκαλερί* (< γαλλικό *gallerie*) προϊόν λόγιου εξωτερικού δανεισμού. Πρόκειται μάλιστα για δανεισμό που βασίζεται στη φωνητική και όχι στη γραπτή μορφή της λέξης, σε αντίθεση με τη λέξη *ακετόνη* (<γαλλικό *acétone* [aseton]), όπου το γαλλικό [s] αποδόθηκε με [k] στα ελληνικά με βάση την αντιστοιχία μεταξύ των δύο αλφαβήτων: λατινικό <c> : ελληνικό <κ>.

Εσωτερικός δανεισμός είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια γλώσσα δανείζεται λέξεις από μια διάλεκτο της ίδιας γλώσσας. Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να μιλήσουμε και για επικράτηση ενός διαλεκτικού τύπου στην **κοινή** γλώσσα: τέτοια είναι η περίπτωση του νεοελληνικού *κοπελιά* που επικράτησε στην κοινή μάλλον από το ροδίτικο *ιδίωμα*.

Στον **λόγιο** δανεισμό εμφανίζεται άλλη μια κατηγορία δανείων: είναι η περίπτωση του **διαχρονικού δανεισμού** και αφορά λέξεις που οι λόγιοι δανείζονται από μια παλαιότερη μορφή της ίδιας γλώσσας. Πολλές λέξεις της νεοελληνικής είναι τέτοια δάνεια από την αρχαία ελληνική. Λέξεις όπως *δραπέτης* (<αρχ. *δραπέτης*), *παρατάσσω* (<αρχ. *παρατάσσω*), *συγχρωτίζομαι* (<ελνστ. *syγχρωτίζομαι*) ανήκουν σε αυτή την κατηγορία.

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο γίνεται ο δανεισμός μπορούμε να διακρίνουμε το **άμεσο** δάνειο, που γίνεται με βάση τη φωνητική του υπόσταση –όπως περιγράφηκε πιο πάνω–, από το **μεταφραστικό** δάνειο. Η διαδικασία του μεταφραστικού δανείου είναι πιο περίπλοκη και

αφορά κυρίως τον λόγιο δανεισμό. Οι μορφωμένοι που δανείζονται μια λέξη από μια γλώσσα συχνά δεν την εισάγουν στη δική τους με βάση τη φωνητική της ουσία αλλά τη μεταφράζουν, χρησιμοποιώντας ήδη υπαρκτά γλωσσικά της στοιχεία. Έτσι, για παράδειγμα, η λέξη *ουρανοξύστης*, ενώ αναλύεται μορφολογικά σε ελληνικά στοιχεία (<ουραν(ός) -ο- + ξυσ- (ξύνω) -της), είναι στην ουσία μεταφραστικό δάνειο από το αγγλικό sky-scraper, καθώς μεταφράζει στα ελληνικά κάθε στοιχείο της αγγλικής λέξης: sky 'ουρανός', scrap(e) 'ξύνω', -er ~ -της (μόρφημα που δηλώνει όργανο). Η μετάφραση μπορεί να είναι απόλυτα πιστή ή όχι. Στη δεύτερη περίπτωση μπορούμε να μιλήσουμε για **ελεύθερα μεταφραστικά δάνεια**. Η απόδοση του γαλλικού sensualisme στα νέα ελληνικά ως *αισθησιοκρατία* δείχνει αυτήν ακριβώς την ελευθερία στην απόδοση: το δεύτερο συνθετικό -κρατία χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει το γαλλικό -isme, χωρίς να πρόκειται για ακριβή μετάφρασή του. Στην κατηγορία των μεταφραστικών δανείων πρέπει να εντάξουμε και τον **σημασιολογικό δανεισμό**. Είναι η περίπτωση όπου μια λέξη αποκτά μια νέα σημασία υπό την επίδραση μιας ξένης λέξης που έχει και τις δύο σημασίες. Στην ουσία, δηλαδή, η γλώσσα που δέχεται το δάνειο μεταφράζει την ξένη λέξη και το αποτέλεσμα της μετάφρασης είναι μια λέξη που ήδη προϋπάρχει στη γλώσσα. Τέτοια είναι η περίπτωση της νεοελληνικής λέξης *ποντίκι* που χρησιμοποιείται σήμερα και με τη σημασία 'μικρή συσκευή συνδεδεμένη σε ηλεκτρονικό υπολογιστή'. Αποτελεί μετάφραση της αγγλικής λέξης mouse '1. γκρίζο τρωκτικό, 2. μικρή συσκευή συνδεδεμένη σε ηλεκτρονικό υπολογιστή', με αποτέλεσμα η νεοελληνική λέξη *ποντίκι*, που είχε μόνο την πρώτη σημασία, να αποκτήσει και τη δεύτερη.

Μια ξένη λέξη μπορεί να περάσει σε μια γλώσσα και ως άμεσο και ως μεταφραστικό δάνειο. Έτσι, για παράδειγμα, όποιος σήμερα στη νέα ελληνική χρησιμοποιεί τη λέξη *μάους* (<αγγλ. mouse), για να δηλώσει το εξάρτημα του υπολογιστή στο οποίο αναφερθήκαμε, χρησιμοποιεί ένα **άμεσο** δάνειο το οποίο βασίζεται στη φωνητική μορφή της αγγλικής λέξης. Αντίθετα, όποιος για το ίδιο αντικείμενο χρησιμοποιεί τη λέξη *ποντίκι* χρησιμοποιεί ένα **μεταφραστικό** (και στη συγκεκριμένη περίπτωση **σημασιολογικό**) δάνειο από την ίδια αγγλική λέξη.

Προϊόν μεταφραστικού δανεισμού μπορεί να είναι επίσης μια ολόκληρη έκφραση. Χιλιάδες είναι τα παραδείγματα στις ευρωπαϊκές γλώσσες όπου μια συγκεκριμένη έκφραση μεταφράζεται και χρησιμοποιείται με τον ίδιο τρόπο σε πολλές άλλες γλώσσες. Ας δώσουμε μερικά παραδείγματα: *βιβλίο τσέπης*, αγγλικά rocket book, γαλλικά livre de poche, ιταλικά libro tascabile, γερμανικά Taschenbuch· *θέση κλειδί*, αγγλικά key position, γαλλικά position clé, ιταλικά posizione chiave, γερμανικά Schlusselposition· *φαύλος κύκλος*, αγγλικά vicious circle, γαλλικά cercle vicieux, ιταλικά circolo vizioso.

Σε ποσοτικούς όρους, τέλος, ο λεξιλογικός δανεισμός αφορά πρώτα την κατηγορία των ονομάτων (ουσιαστικών και επιθέτων), στη συνέχεια την κατηγορία των ρημάτων και, τέλος, την κατηγορία των γραμματικών λέξεων. Στην τελευταία αυτή κατηγορία είναι πολύ σπανιότερος από ό,τι στις άλλες δύο.

Δεν πρέπει επίσης να μας διαφεύγει η σημασία που έχει ο λεξιλογικός δανεισμός για την ιστορική γλωσσολογία, καθώς **συχνά ορισμένα γλωσσικά φαινόμενα που συνέβησαν σε μια γλώσσα αποκαλύπτονται ή τεκμηριώνονται με την εμφάνισή τους σε μια άλλη [2].**

1.2 Προσαρμογή των δανείων

Χαρακτηριστικό κάθε γλώσσας είναι να προσαρμόζει σιγά σιγά τις δάνειες λέξεις στο δικό της φωνητικό και μορφολογικό σύστημα. Πολύ πιο εύκολα προσαρμόζονται τα δάνεια λαϊκής προέλευσης, ιδιαίτερα μάλιστα αν πρόκειται για λέξεις που προέρχονται από γλώσσα με φωνητικό σύστημα παρόμοιο με το σύστημα της γλώσσας που τα δέχεται. Τέτοια είναι η περίπτωση του νεοελληνικού *βαπόρι* που αναφέρθηκε πιο πάνω. Η λέξη προέρχεται, όπως είδαμε, από τα ιταλικά (<varore [varóre]), γλώσσα με φωνητικό σύστημα παρόμοιο με αυτό της νέας ελληνικής. Προσαρμόστηκε μάλιστα στο μορφολογικό σύστημα της νέας ελληνικής, καθώς εντάχθηκε στην κατηγορία των ουδέτερων ουσιαστικών σε -ι και κλίνεται σύμφωνα με τις υπόλοιπες λέξεις αυτής της κατηγορίας (*του βαποριού, τα βαπόρια, των βαποριών*). Όσο παλαιότερο είναι το δάνειο αυτής της κατηγορίας τόσο περισσότερες είναι οι ευκαιρίες που του δίνονται για να προσαρμοστεί πλήρως στο φωνητικό και μορφολογικό σύστημα μιας γλώσσας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η προσαρμογή του είναι συνάρτηση μόνο του χρόνου. Αντίθετα, δάνεια λόγιας προέλευσης προσαρμόζονται δυσκολότερα. Έτσι, το νεοελληνικό *σαλέ* (<γαλλικό *chalet*) έχει μεν προσαρμοστεί στο φωνητικό σύστημα της νέας ελληνικής (προφορά [salé]), ενώ η γαλλική λέξη προφέρεται [ʃalɛ], δεν έχει όμως προσαρμοστεί στο μορφολογικό της σύστημα, με αποτέλεσμα να είναι άκλιτο (*του σαλέ, τα σαλέ, των σαλέ*). Σπανιότερα εμφανίζεται το φαινόμενο της μη προσαρμογής στο φωνητικό σύστημα: η εξεζητημένη (και σήμερα πλέον συχνά υποκριτική) προφορά της λέξης *σαμπάνια* ως [ʃampráɲa] δείχνει ακριβώς την τάση ορισμένων γαλλομαθών ομιλητών να παραμείνουν πιο κοντά στην προφορά της γαλλικής λέξης *champagne*.

1.3 Ο Λεξιλογικός δανεισμός στη νέα ελληνική

Όσον αφορά τη νέα ελληνική, γνωρίζουμε ότι προέρχεται από την κοινή ελληνιστική γλώσσα, η οποία διαμορφώθηκε με βάση κυρίως την αρχαία αττική διάλεκτο, όταν αυτή επικράτησε των άλλων αρχαίων ελληνικών διαλέκτων και διαδόθηκε στον ευρύτερο χώρο της ανατολικής Μεσογείου. Συνεπώς, όσες λέξεις προέρχονται από την αρχαία ελληνική και, μέσω της ελληνιστικής κοινής, βρίσκονταν συνεχώς στο στόμα των ομιλητών από τότε μέχρι σήμερα θεωρούνται για τη νέα ελληνική λέξεις *κληρονομημένες*. Δάνειες λέξεις είχε βέβαια ήδη και η αρχαία ελληνική. Πολλές από τις λέξεις της αρχαίας ελληνικής είναι δάνεια είτε από προελληνικές γλώσσες είτε από γλώσσες που αποτελούσαν το γλωσσικό της περιβάλλον (όπως τα αιγυπτιακά, τα αρχαία περσικά κλπ.). Καθώς όμως η αρχαία και η νέα ελληνική είναι δύο διαφορετικές γλώσσες ως προς τη δομή (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο κλπ.), μπορούμε να αντιληφθούμε γιατί η λέξη *χρυσός*, για παράδειγμα, είναι κληρονομημένη για τη νέα ελληνική αλλά δάνεια για την αρχαία ελληνική.

1.4 Ειδικές κατηγορίες δανείων

Δύο κατηγορίες δανείων παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας.

Η πρώτη είναι τα *αντιδάνεια*. Ως τέτοια χαρακτηρίζονται τα δάνεια που δέχτηκε η ελληνική από κάποια γλώσσα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, τα οποία όμως ήταν επίσης δάνεια από παλαιότερη περίοδο της ελληνικής στη γλώσσα από την οποία έγινε ο δανεισμός. Οι λέξεις αυτές, δηλαδή, «ξαναγύρισαν» (και μάλιστα εντελώς τυχαία) στην ελληνική γλώσσα, αφού

προηγουμένως αποτέλεσαν λεξικό στοιχείο μιας άλλης γλώσσας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ακολουθήσουν τις φωνητικές κλπ. εξελίξεις της και, κατά συνέπεια, να επιστρέψουν με αλλαγμένη μορφή και, συχνά, σημασία. Αντιδάνειο είναι για παράδειγμα η λέξη *μπράτσο*, αφού προέρχεται από το ιταλικό *braccio* (ή το βενετσιάνικο *brazzo*), το οποίο ανάγεται στο λατινικό *bracchium*, που με τη σειρά του είναι δάνειο από το αρχαίο ελληνικό *βραχίων*. Ως αντιδάνεια χαρακτηρίζονται κυρίως λέξεις λαϊκής προέλευσης.

Η δεύτερη κατηγορία, αντίθετα, αφορά λέξεις αποκλειστικά λόγιας προέλευσης. Είναι λέξεις δάνειες από τις νεότερες ευρωπαϊκές γλώσσες στις οποίες δημιουργήθηκαν ως επιστημονικοί κυρίως όροι με βάση *αρχαία ελληνικά (ή λατινικά) γλωσσικά στοιχεία*, τα οποία ονομάζονται *συμφύματα*. Οι λέξεις αυτές πέρασαν στη συνέχεια και στη νέα ελληνική. Το γεγονός όμως ότι σχηματίστηκαν με βάση αρχαία ελληνικά γλωσσικά στοιχεία δίνει στον ομιλητή της νέας ελληνικής την εντύπωση ότι πρόκειται για αρχαίες ελληνικές λέξεις λόγιας προέλευσης (του δίνει δηλαδή την εντύπωση διαχρονικού δανεισμού), ενώ πρόκειται για λόγιο εξωτερικό δανεισμό. Λέξεις όπως *γεωλογία*, *καρδιολογία*, *υδρόμετρο* δίνουν την εντύπωση αρχαίων ελληνικών λέξεων αλλά ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, καθώς προέρχονται αντίστοιχα από τα γαλλικά *geologie*, *cardiologie*, *hydrometre*, τα οποία με τη σειρά τους σχηματίστηκαν με βάση τα αρχαία ελληνικά *γεω-*, *-λογία*, *καρδιο-*, *υδρο-*, *-μετρον*.

2. Άλλα προϊόντα δανεισμού

Οι λέξεις, ωστόσο, δεν είναι τα μόνα προϊόντα γλωσσικού δανεισμού. Οι ίδιες είναι φορείς και άλλων γλωσσικών στοιχείων, τα οποία μπορούν επίσης να καταστούν ενεργά και δημιουργικά στοιχεία στη γλώσσα που τα δανείζεται. Ένα πρώτο τέτοιο στοιχείο είναι οι φθόγγοι. Υπάρχουν περιπτώσεις (αν και αρκετά σπάνιες) κατά τις οποίες ο δανεισμός ενός σχετικά μεγάλου αριθμού λέξεων από μια γλώσσα προσθέτει στο φωνητικό σύστημα της γλώσσας που δέχεται τα δάνεια αυτά έναν καινούριο φθόγγο. Τέτοια είναι η περίπτωση της λατινικής που δανείστηκε το φθόγγο [y] μέσω των δανείων που δέχτηκε από τα ελληνικά, φθόγγο που δεν υπήρχε μέχρι τότε στο φωνητικό της σύστημα.

Προϊόν δανεισμού μπορεί να είναι επίσης ένα μορφολογικό στοιχείο: ένα πρόθημα ή επίθημα. Το ελληνικό επίθημα *-άρης*, μαρτυρημένο ήδη στη μεσαιωνική ελληνική, προέρχεται από το ελληνιστικό *-άριος*, που με τη σειρά του μπήκε στη γλώσσα μέσω των πολλών λατινικών λέξεων σε *-arius* που πέρασαν στην ελληνική κατά την ελληνιστική εποχή. Σε νεότερες εποχές η ελληνική δανείστηκε από την τουρκική το επίθημα *-ί* και σχηματίζει σήμερα με βάση αυτό επίθετα δηλωτικά χρώματος, π.χ. *κεραμιδί*. Τέλος, εντελώς πρόσφατα, η νέα ελληνική δανείστηκε από τη γαλλική το επίθημα *-έ* για τη δημιουργία άκλιτων λέξεων που δηλώνουν τρόπο, κατάσταση, συμπεριφορά κλπ., π.χ. *κουρελέ*.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι και ένα συντακτικό φαινόμενο μπορεί να αποτελέσει προϊόν δανεισμού. Στην κατηγορία αυτή μπορούν να αναφερθούν οι *σημιτισμοί* της Καινής Διαθήκης, οι περιπτώσεις δηλαδή κατά τις οποίες οι συγγραφείς επηρεάζονται από τη σύνταξη της μητρικής τους γλώσσας, της αραμαϊκής. Τέτοια περίπτωση σύνταξης συναντούμε στο *Κατά Μάρκον* 1.7: *ου των υποδημάτων αυτού*.

Βιβλιογραφία

- HOFFMANN, O. & A. SCHERER, & A. DEBRUNNER 1969. *Geschichte der griechischen Sprache*. 4η έκδ. Βερολίνο: Walter de Gruyter. Ελληνική μτφρ Χ. Συμεωνίδης, *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας* (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, 1983).
- ΠΕΤΡΟΥΝΙΑΣ, Ε. 1984. *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- ΠΕΤΡΟΥΝΙΑΣ, Ε. 1998. Εισαγωγή-Ετυμολογία. Στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, κ'-κγ'. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- ΣΕΤΑΤΟΣ, Μ. 1971. *Ιστορικοσυγκριτική γραμματική των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών*. Θεσσαλονίκη.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. [1938] 1981. *Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή*. 3ος τόμ. του *Άπαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. ET AL. [1941] 1988. *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)*. 3η έκδ. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

[1] Η παγκοσμιότητα του γλωσσικού δανεισμού αρκεί για να αποδείξει ότι το φαινόμενο αυτό δεν εμπεριέχει τίποτε καταστροφικό για τη γλώσσα που δανείζεται. Ακόμη και οι γλώσσες που σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή εμφανίζονται ως ιδιαίτερα «ισχυρές», όπως για παράδειγμα η αρχαία ελληνική κατά την ελληνιστική εποχή ή η αγγλική στο σύγχρονο κόσμο, περιέχουν άφθονα δάνεια στοιχεία.

Συνεπώς οι «ολέθριες» συνέπειες από την εισαγωγή δάνειων λέξεων στη γλώσσα απλώς δεν υπάρχουν. Η καταστροφολογία που συχνά αναπτύσσεται σχετικά με το φαινόμενο του γλωσσικού δανεισμού όχι μόνο δεν έχει επιστημονική βάση αλλά στην ουσία αντιβαίνει προς κάθε σοβαρή προσέγγιση του φαινομένου της γλώσσας, καθώς υποστηρίζει ότι η γλώσσα φθείρεται με την εισαγωγή στοιχείων από άλλες γλώσσες. Η κατάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη στην Ελλάδα, όπου υποστηρίζεται ότι η νέα ελληνική γλώσσα υφίσταται τις καταστροφικές συνέπειες της αθρόας εισαγωγής δάνειων κυρίως από την αγγλική. Με βάση τέτοιες αρχές έχει κατά καιρούς ζητηθεί όχι μόνο η προφύλαξη της γλώσσας από την εισαγωγή νέων στοιχείων αλλά και ο καθαρισμός της από τα ήδη υπάρχοντα.

[2] **Κείμενο 1:** Σετάτος, Μ. 1971. *Ιστορικοσυγκριτική γραμματική των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών*. Θεσσαλονίκη, σελ. 26.

© Μ. Σετάτος

Ο δανεισμός, αυθόρμητος ή προσχεδιασμένος, αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες επιδράσεις που μπορεί να δεχτεί μια γλώσσα. Για να επιτύχουμε ανετότερη επικοινωνία, τροποποιούμε συνεχώς τα φωνολογικά και γραμματικά συστήματά μας, το λεξιλόγιό μας προς την ομιλία των συνεργατών μας.

Για την ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία η κατανόηση των φαινομένων παρέμβασης και επαφής μεταξύ γλωσσών αποτελεί όργανο διάγνωσης και ερμηνείας των ξένων στοιχείων μιας γλώσσας. Με κατάλληλη μέθοδο μπορούμε να αντλήσουμε από τις δάνειες λέξεις πληροφορίες σχετικά με τη δομή δύο γλωσσών σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, π.χ. το γοτθ. *Airiskauprus*, δάνειο από το ελλ. *επίσκοπος*, δείχνει ότι η προφορά των γοτθ. *ai*, *au* ήταν [e], [o]· το [w] του

αγγλικού wine ‘κρασί’ μας πληροφορεί ότι το λατ. *v* (*vinum*) τον 1ο αιώνα ήταν [w], ενώ αργότερα έχουμε αγγλ. *vine* ‘άμπελος’ <αρχ. γαλλ. *vigne* <λατ. *vinea*.